

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 7. februarija 1857.

Cesarske vodila zastran živine za pleme.

Ker se je primerilo, da je nedavnej c. k. ministerstvo notrajnih oprav v neki priložnosti imelo določiti pravdo: kdo naj ima živino za pleme in kako? je ono sledeče pravila izgovorilo.

Kar se tiče kobil, krav in vse druge živine ženskega spola za pleme, se v to ne more vtikati cesarska gosposka. Tudi zastran živine možkega spola za pleme bi gosposka nič ne govorila, ako bi bili gospodarji sploh tako zvedeni v živinski reji kakor je treba. Ker pa to ni tako, se ona zavolj vesvoljnega prida mora nekoliko mešati v to reč.

V takih soseskah (občinah), kjer si sosesčani po večletni navadi ali po posebni pogodbi skupaj derže živino za pleme (Zuchtthiere), noče gosposka nič več vmes govoriti, kakor toliko, kolikor je neobhodno potrebno, da se kake očitne napake in razvade odpravijo in da se živinoreja brez škode lepo uravná z drugimi kmetijskimi zadevami soseske. Al v takih soseskah (občinah), ktere ne kažejo, da jim je za zboljšanje živinoreje kaj mar, pa bi jim gledé na svojo živino vendar moglo mar biti, v takih soseskah — veléva gori omenjeni ministerski ukaz — je treba, da si okrajne (kantonske) cesarske gosposke na vso moč prizadevajo sosesčane napraviti, da vkup stopijo in si skupaj omislijo živino za pleme (postavimo bika) in ga skupaj za ta namen redijo. Vendar pa se stroški za kup, živež in strežbo take živine nikoli ne smejo razdeliti (razpartiti) na hišni davek in pridobnino in kakor davek pobirati od vseh sosesčanov. Če pa sosesčani morejo ali hočejo v dnarji ali blagu pripomoči k napravi bika ali kake druge živine za pleme, naj se jim pa k temu prav živo pri-govarja, ker dobra živina za pleme je velik dobiček soseski.

Da ozimina pod snegom ne bo škode terpela.

V tiroljskem časniku „Bothe für Tirol und Vorarlb.“ priporoča odbor tamošnje kmetijske podružnice kmetovavcem nekaj, kar se zeló ujema s tem, kar so svetovale Novice *) že enekrati. Beseda je ob pravem času. Naj jo čujejo tudi naši gospodarji.

Znano je — piše omenjeni časnik — da ozimina veliko škodo terpi, ako sneg pade, kadar zemlja ni še zmerznila, in ako obleži potem do spomladi, da pod njim ni mogla zmerzniti.

Mesca svečana in pa sušca pa se začne setev že pariti (sopiti), al snežena odeja zadržuje izparico in je na poti, da unanji zrak ne more do nje; na to pa se napravi neka plesnjina, ktera se razširi čez vso setev in jo pokonča. Zavolj južnega vremena konec jeseni in snega, ki je kmali padel in padal to zimo večkrat na nezmerzlo zemljo, se je bati, da bi se letos kaj takega, zlasti na bolj osojnih krajih, ne primerilo, ako se ta škoda na kakošno vižo ne odverne.

Potreba je tedaj, da se do ozimine, ki pod snegom leži, mraz in zrak spusti. Če more mraz do zemlje, bo zmerznila; po tej zmerzlini pa se zadržuje tudi izparica

posetve; zrak pa, ki more sedaj do nje, prežene kar se je že izparice napravilo.

Vsakemu kmetovavcu tedaj svetujemo, ki ima kaj obsejanega polja, naj pregleda svoje njive; če najde, da zemlja pod snegom ni dovelj zmerznila, naj poskusi to ali uno, kar mu bomo svetovali po obilnih poterjenih skušnjah.

Naj namreč po snegu potegne več po dva čevlja širokih razorov noter doli do zemlje; to naj stori ali z majhnim lesenim snežnim drevesom (plugom), ali pa naj izkoplje take razore; ti razori naj se napravijo po 2 do 3 čevlje saksebi. Tako naj se prevleče cela njiva. — Namesto razorov je pa tudi prav, ako po sežnji (klaftri) saksebi več po 3 čevlje širokih jam izkoplje noter do zemlje.

Naj se pa stori to ali uno, nikoli se ne smé ne v razorih ne v jamah več kot za pavec (col) debelo snegá nad setvijo pustiti; ako bi se ga pustilo več, bi zemlja ne zmerznila, pa tudi izparica bi odduška ne dobila. Ako se primeri, da bi sneg spet na debelo (malo snega ne škoduje) zapadel izkidane razore ali jame, se morajo iznova izkidati. Ti razori in jame v snegu pomagajo, da zemlja zamerzne in se izparica odpravi ne le tisti setvi, ktera je ležala pod snegom, temuč tudi tisti, ki je blizo nje.

Zagotoviti moremo naše kmetovavce, da na nobeno drugo vižo ne morejo ob taki zimi svojega polja gotovše škode obvarovati kakor na to, kakor smo ravno povedali. Škoda! da je to ravnanje še premalo znano.

Da sneg hitreje kopni, trosijo nekteri kmetovavci v drugi polovici svečana ali pa mesca sušca ogelnega prahu ali černe persti po snegu. Al s tem prideje večidel prepozno, ako niso poprej razkidali snegá, kakor smo gori rekli.

Če ima sneg proti pomladi zmerznjeno skorjo, se odverne škoda, če se z železno brano, ktera se še s kamnjem obloži, njiva povleče in tako snežena skorja razruši in zrahlja *).

Od gospodarstva v natori kaj.

I. Človek gospodar natore.

Dva mlada prijatla A. in B., ktera sta oba terdnih misel, svoje življenje posebno preiskavam natore darovati, sedita zimskega večera v nepregorki sobici in se pogovarjata. Oba sta ukaželjna in polna veselja do natoroslovja, pa oba sta še novinca in nobeden še ni svoje naloge prav razumel. Bila sta si velikokrat nasprotnih misel, ktere pretresovati je bilo nju največje veselje.

Sledimo nju današnjemu pogovoru. Začetek smo sicer zamudili, pa ravno pravi

A.: Človek je, réci karkoli češ, gospodar natore.

B.: To ti vendar ne more resnica biti! Ko bi bil on natore gospodar, bi mu mogla cela natora s svojimi močmi podložna biti. Al on si mora v potu svojega obraza kruh služiti, se mora bojevati z vsemi natornimi močmi, nikoli je ne more gospodariti. Koliko nevarnosti pa mu v tem ne preti od zibeli do groba! Na suhem in na vodi je v vedni smertni nevarnosti. Vse natorne moči so mu sovražne

*) Ali pa tako, kakor je v omenjenih listih „Novic“ svetovano.

in želé pokončati ošabnika. Ne le žive stvari, temuč cela zemlja s svojimi strašnimi močmi mu je sovražna. Tù ga čaka moker grob v globočini morja; saj revež ne vé, ali se ne bo morju poljubilo, njega, ki se mu je zaupno izročil, vreči iz svojega herbta v globočino. Tam na stermini je pripravljena teživna moč vsaki trenutek, kadar bi ga nepazljivega našla, potegniti v prepad. Še celó zemlja, katero samo si terdno mislimo, se strese pod njegovimi nogami, kadar se ji poljubi, in požrè cele mesta z vsem, kar v njih leze in grede. Tù se mu je bati strupenih rastlin, tam divjih žival. To ti je prav gospodar! — Nobena stvar se ne zmeni za-nj, kakor da bi ga ne bilo. Kakor vse živali, se mora tudi on bojevati za potrebni živež. Živali zamorejo le živeti, če druge životnice morijo; je li mogoče človeku drugače delati? Ima tedaj človek kaj predstva pred drugimi stvarmi?

A.: Ima ga, dragi! ima ga. Njegovo veliko predstvo pred drugimi stvarmi — saj ti tega ni treba še le dokazovati — je njegov duh in njegov um, s katerim on gospoduje natoro. Le en sam izgled mi pripusti, prijatelj! Lev v svoji divjosti ni prijatelj človeku, pa divjašnice gospodar gré brez nevarnosti v levovo kletko, ker žertna stvar se boji njegovega pogleda. Oči človeške ukroté divje živali, ker v njih se lesketá duh — človeško predstvo pred drugimi živali. Duh in um človeški vladata čez živali. Pa tudi vse mertve natorne moči gospodari človek. Se vé da jih ne more preobračati po svoji volji in ž njimi delati kakor trinog s svojimi podložni. Pa rabiti jih vendar more, da njegove namene spolnujejo in tedaj jih zamore v svoj prid obračati. In kolikor bolje pozná natorne moči, toliko mogočniji vlada čez-nje in toliko večje je blagostanje njegovo. Telegraf ali daljnopis, kateri njegove misli v enem trenutku (sekundi) 61.000 avstrijskih milj deleč nesti more, — hlapón in parobrod, ki naglo naglo nosita od kraja do kraja dela človeške, ktere si je on vsled njegove vlade čez natoro pridobil, ti pričajo najbolje veljavo človeškega uma, tedaj njegovo predstvo in vladarstvo čez naravo. Da so daljni kraji si sosedni, da ni skorej nikamor več deleč, to je storil človek s svojim umom. Mislim, da si že prepričan svoje krive misli.

B.: Kar mi tukaj praviš, sam vé, pa vendar ne boš terdil, da bi bilo vse zavolj človeka stvarjeno?

A.: Se vé da je Gospod nebes in zemlje z marsiktero stvarjo gotovo višje namene imel, kakor stvariti le sužnje človeške. Saj tudi človek mora služiti občinstvu in pripomoči, da se potrebni red v stvarjenji ohrani. Odkar smo prepričani, da ne stoji zemlja v sredi sveta, in da se ne sučejo vsi drugi veliki svetovi krog naše pičice, smo tudi prepričani, da ne služi brezštevilna množica svetov, veliko večjih od naše zemlje, le nji, ki je proti celemu svetu manja, ko kapljica v morji. Svitlo solnce ni le zatega voljo na nebu, da bi le nam delalo dan in s svojo gorkoto izklicavalo iz mertve zemlje mnogoverstno življenje; blede mesec in brezštevilne zvezde se ne valijo le zato po neizmernem prostoru, da bi le nam razsvetljevali noč in nam služili v snovo praznih vraž. Mi slabotne stvarice ne smemo ošabno misliti, da le nam na naši pičici služi vès neizmerni svet. Tedaj ne segajmo ne na to ne na uno stran predeleč! Ne tajimo svojega predstva pred drugimi stvarmi, pa ne povzdigujejo se tudi v svoji ošabnosti previsoko; saj so zvezdogledi že zdavnej zemljo iz vladavnega sedeža, kterega si je bila prisvojila, vergli med drugo množino potovajočih svetov.

B.: Da vès svet ni zavolj nas, si mojih misel, pa mislim, da si tudi prepričan, da še naša zemlja ni samo zavolj človeka stvarjena? Pomisli le, da ni povsod na zemlji bilo ljudi in jih še sedaj ni. Čemu tedaj toliko stvari, kterih rabiti človek ni mogel in na mnogih krajih še zdaj ne more? Dolgo, dolgo časa se je valila zemlja po več krajih brez živih stvari. Potem so se prikazale na njej živali in rastline. Čez dolgo časa njih življenja so se morale vmakniti popolnišim stvarjem, ktere so na njih mesto stopile. Tako

se je godilo, dokler se ni človek razširil po svetu. Čemu to, če je vse le zavolj človeka stvarjeno?

A.: Ljubi prijatelj, da je človek v stanu natorne moči v svoj prid obračati, sem ti že povedal. Kar pa tvoje zaduje mnenje zadene, pa le pomisli, da tudi ta dolgi čas zgodovine zemeljske ni brez prida za človeka. V tem dolgem času so se naredile tla, na kterih se zdaj snuje človeška zgodovina. Ako bi v tistem davnem času, ko še nobena čveteronogata žival ni zamogla živeti na zemlji, ne bilo rastlinstvo tako bogato in čversto in ako bi se ne bilo nakupičilo v velikih kupih, kjer ga je blato zasulo, in ako bi se ne bilo po tebi dobro znanih kemiških postavah spremenilo v premog, kaj bi zdaj počeli ljudje? Kje bi bilo obertništvo? Le pomisli, da Angležko mora pripisovati svoje blagostanje le premogu, kterega ima v tako obilni meri. Pa tudi se kaže celi dolgi čas zemeljske zgodovine občudljivi red med vsemi stvarmi. Vse ima namen, občinstvu služiti. Izderi ud iz verige in raztergala se bo. Vzemi le eno samo stvar iz stvarjenja in občudljivi red se bo zgrudil v neredovnost. Vse stvari so potrebne za občinstvo, akoravno je ta ali una stvar ti ali uni nevarna in neprijetna; prid posameznega se mora ukloniti pridu občinstva.

Kadar pretí nevarnost domačii, vladar ne bo poslušal jokanja vsake matere, ktere sin se mora podati v vojsko, ker bi potem nobenega vojaka ne dobil in domovino sovražniku v roke dati mogel; ampak če on hoče domovino nevarnosti rešiti, mora marsikterega ljubljence žalovajočih mater darovati v smert, da zamore občinstvo, domovino, rešiti.

Gotovo si se že prepričal, ljubi prijatelj, da mnogo veselja in zadovoljnosti vzrokuje človeku, če najde, da so vse stvari med sabo v tesni zvezi, da nobena ni preveč, nobena premalo, nobena brez posebnih namenov in dobrotljivih nasledkov za občinstvo. Naj bo slinasti červ ali orjaški slon, — vsaka stvar mora, se vé da brez svoje vednosti, po svojem pripomoči, da se vse po redu godí. Na prvi pogled se nam zdí sicer, kakor da bi bile brezštevilne živali z mnogoverstnimi rastlinami, od kterih še živé, brez posebnega reda skupej zmetane; pa po natanjčnejši preiskavi se lahko prepričamo, da povsod vlada red in občeveljavne postave, ki jih je dal Stvarnik celemu svetu. Sicer vidimo, da se močnejši od šibkejšega živi, da le močnejši pravico ima; pa vendar tudi močnejšega zmaga in slabšega pogin služita namenom vredovavne roke. Pri vsem tem se pa nobeni stvari ne krati samostalnost in veselje, katero uživati je pripravna po svojih dušnih in telesnih lastnostih. Samo človek si zamore sam namene snovati, prostovoljno voliti, na levo ali na desno se obračati; toliko večja pa sramota za-nj, če pot zapusti, ki mu jo že um veléva. Ni nam mogoče vselej pregledati Stvarnikovih namenov s to ali uno stvarjo; pa če se ne moremo vselej prepričati njenega prida, vendar ne smemo reči, da bi bila brez dobrotljivih nasledkov za občinstvo, ali le v kazen drugim zemeljskim prebivavcem. Sicer sva enacih misel, da ni vse le zavolj človeka stvarjeno, pa tudi mu nobeden ne brani, se tega ali unega poslužiti v svoj prid ali zgubo, kakor mu je drago. — Stvari so zavolj občinstva, da se vse po redu godí, da se najmanjši stvarici ne dela krivica. Saj je tudi červ v zemlji Božja stvar, ki ima pravico od Boga, življenja svojega se veseliti po svoje. (Dalje sledí.)

Narodopisje.

Misli o isterskih Vlahih Čiribircih.

Zavolj sledečih uzrokov se ne morem nikakor pravo prepričati, da bi se bili pred Slovani v Istri naselili Vlahi Čiribirci, — tako imenovani v razloček od drugih isterskih Vlahov Arbanasov in Vlahov Perojcov.

1. Imena vlaških vasi so čisto slovanske: Sušnjevica, v ravnini nad cepiškim jezerom, župni kraj (fara) opominja na nekdanjo mokrico, z vasmí: Litaj, Novavas, Jesenovik in Posèrt, skupaj z 1150 dušami;

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 12. februarija 1857.

Kako sadje sušiti, da bo dobro in lepo.

(Konec.)

Ko je vertnar Lukas razložil: ktero in kakošno sadje naj se suši in za sušilo pripravi, popisuje potem: kako naj se suši.

Kar se tiče toplote v sušivnici (pajštvi) ali peči, dela imenovani vertnar razloček med sadjem s peškami (kakor sojabelka in hruške) in pa med sadjem s košicami (kakor so češplje ali slive, češnje in breskve). Sadje s peškami potrebuje izzačetka prav vroče peči (kakor se kruh peče ali 60 do 80 stopinj gorkote po Romirjevem gorkomeru), počasi pa naj toplota odjenjuje do polovice poprejšne (na 45 do 50 stopinj ali kakor je peč, kadar se kruh vèn vzame). Sadje, ktero se v svojem soparu čeravno le malo časa pokuha, se bolje suši in je sladkeje in okusniše, pa se tudi bolje kuhati dá kakor uno, ki se ni pokuhalo v svojem soparu. Kakor hitro zapaziš, da se je sadje izkuhalo, in to se spozná po tem, ako ga lahko s slamnato bilko prebodeš, tadaj je čas, sušiti sadje v manjši gorkoti. Zatega voljo je dobro, ako sta dva prostora pripravljena za sušilo: eno zeló vroče, drugo manj. — Sadje s košicami naj se pa nasproti unemu suši izzačetka v manj vroči peči, da sok ne izteče; kakor hitro pa so se luknjice pri receljnih osušile, naj se pa pridaja več toplote.

Če se sadje prepočasi suši ali če se suši v premalo topli peči, bode kisló. Kdor je jabelčne kerhlje posušil le na sapi (zraku), naj jih dene enmalo časa tudi v peč: veliko sladkeji bodo.

Nobeno sadje naj se pri sušilu v peči počasi ne shladí; če se počasi v peči razhladí, ni ne lepo ne svetlo. Da se nektero suho sadje prelepo sveti, izvira odtod, da je prav vroče prišlo iz peči in se je zunaj na zraku hitro shladilo.

Če se sadje večkrat v peč dene in potem vselej hitro shladí, bode tudi sladkeje.

Sadje, ki ga posušiti hočeš, naj je s peškami ali košicami, celo ali na kerhlje zrezano, naj na lesah v sušivnici nikdar na kupu ne leží, ampak naj je vselej eno zraven drugega lepo razpoloženo.

Češplje ali slive, češnje, višnje in drobne neolupljene hruške položi, če le moreš na lese vselej tako, da z receljni kviško stojé.

Prezlo posušeno sadje je žilavo in se ne skuha rado mehko; vselej pa se je varovati, da se pri sušenju ne sožgè in da po dimu ne diší; tako sadje je malo obrajtano in se prodá le takim ljudém, kteri ne véjo, kakošno mora suho sadje biti! *)

Iz vsega sadja s košicami, kadar je napol suho, se dajo košice lahko izpraviti, če se enmalo stisne, in potem je tako sadje več vredno.

Sapa ali ljuft v sušivnicah mora suha biti, ne pa po mokrem soparu vlažna; paziti je tedaj dobro na to, da le topla suha sapa je v pajštvi in se vlaga odpravi, kar se lahko zgodi s tem, da se napravijo duški, ki se odpró in zapró ali pa take ceví, ktere odpeljujejo sopare.

Posušeno sadje mora nekoliko dni še na sapi (soncu) ležati, da se do dobrega osuší.

Da je sadje popolnoma posušeno, se spozná iz tega, da ne kapljice več ne moreš iztisniti iz preklane suhe češplje, hruške itd.

Suhega sadja nikoli ne smeš še toplega zložiti (zapokati) ali v zadelano tružico djati.

Ako suho sadje plesnije ali če se červiči žugajo v njem zarediti, deni ga berž v srednjo toploto, to je, v peč, ko se je kruh po peki iz nje vzel, in še enkrat ga posuši.

V suhих zračnih krajih, tudi v kištah, če je pokrov prevertan, in v žakljih, če na sapi visijo, se suho sadje ohrani 6 do 10 let dobro.

Gospodarske skušnje.

(Debelo čebulo pridelati). Naj se dene čebul na kako lesó, ktero čez zimo obesimo nad pečjo, tako, da čebule se posušé nekoliko. Na pomlad vsadimo take na pol posušene čebule v rodovitno, pa ne vnovo pognojeno zemljo. Čebule ne poganjajo deblic, izrastejo pa prav debele, tako, da so jih pridelali kmetovavci že do poldruega iunta težkih.

(Sadra ali gips tekne tudi jagodam). Neki vertnar na Angležkem je bil zapazil, da sadra je tudi prav ugodna rudečim jagodam. On je zgodaj na pomlad jagodišče ž njo potresel, in dozorel mu je na njem ne le debeleji sad temuč tudi žlahneji od navadnega. Naj bi se to poskusilo tudi pri nas, ker skušnja je lahka, in jagode se lahko prodajo.

(Pranje kave ali koféta). Ni dobro kave (koféta) koj žgati in kuhati, ko smo jo kupili, treba oprati jo poprej. Če se kava opere, dobí lot oprane kave tolikšno moč, kolikor je ima komaj poldrugi lot neoprane, toda ne smemo je preveč pražiti ali žgati, da bi bila črna kot oglje. Najpred treba vse smeti, kamničke itd. iz kave izbrati; potem pa naj se dene v toplo (ne vročo) vodo eno ali dve uri; potem naj jo vsuje gospodinja na kak pertič ali na popir, da se posuší. Obilo kave na enkrat prati pa ni prav, ker bi nekoliko vlažna ostala in potem rada plesnije. Kadar gospodinja ali kuharica kavo pere, se tudi vidi, je li barvana, kar se žalibog pogostoma nahaja, in ravno pri najdražji kavi. Barvana kava barva tudi vodo, v kateri se pere, — navadno zelenkljato, ter zapuša zelene pege na papirji, na katerem je bila posušena. To zelenilo škoduje človeškemu zdravju, tedaj je tudi v tem oziru pametno, da kavo peremo, ker po takem ni zdravju škodljiva.

Od gospodarstva v natori kaj.

Ker imava navado vsako nedeljo popoldan si kak so-stavek brati, kterege sva med tednom zložila, ti hočem jez dones povedati nekaj:

II. Od rastlinstva in merčesov.

Kdor si misli, da vse je le zavolj človeka na svetu, pravi: „nadležnih muh in škodljivih merčesov bi pa vendar ne bilo treba; muhe niso za ničesa drugega, kakor da nas

*) Naj bi pomnili to posebno gospodarji na Krajskem in Horvaškem, da dim suhim češpljam ali slivam jemlje cenó!

in našo živino ob hudi vročini nadležujejo, in drugi merčesi, da nam sadove poškodujejo“.

Ako bi bila una misel resnica, gotovo bi ne bilo mogoče razumeti, komu v prid je vstvaril Stvarnik toliko merčesov, ki nam žito v shrambah, sadje na drevju in les po gojzdi pokvarjajo. V spoznanje, da ima modri Vladar druge namene z merčesi in tako tudi z drugimi nam škodljivimi stvarmi, kakor le ljudi kaznovati, hočemo tesno zvezo med rastlinstvom in merčesi enmalo premišljevati.

Vsaka rastlina živi svoje merčese. Tesna zveza med njimi se že vidi iz tega, da razun nekterih ptičev le merčesi v svoji živobarvani obleki dosežejo lepoto krasnopisanih rastlin. Tudi je skorej ravno toliko merčesov znanih, kolikor rastlin, namreč okoli 80.000 plemen. Vsaka rastlina ima svoje merčese, ki se le od nje živiti zamorejo. Povsod, kjer zeleni in cvetè rastlinstvo, je tudi veliko merčesov, ki pri lepših barvah svojih rediteljc (rastlin) tudi dobijo krasnišo obleko. V vročih krajih letajo nad bogato z rastlinami obdarovano zemljo neštivilne trume metuljev, muh, osá, kebrov; vse te živali imajo veliko lepšo obleko kakor naši merčesi. V merzlih krajih letajo nad revnimi in slabotnimi zeliši tudi le tamnobarvani ostanjki drugod tako lično in različno pisanih živalic. Zemlja na polji in v gojzdu ima svoje gostove, v koreninah, v deblih in še celó v listji orjejo merčesi; v gobe, ki gnjujejo na mokri zemlji tamne gošave, so zalegli merčesi svoje jajčica. V drevesih, zdravih in bolnih, v smerdljivi merhi — povsod so te stvarce, ki tudi naše hrame obiskujejo in nam pokvarjajo živež, grizejo obleko in bukve, votlijo in vertajo tramove pod streho, mize in stole po sobah, še celó v želodec, pod kožo, v čepinjo k možganom in v oči se zarijejo ti roparji.

Zakaj tedaj toliko škodljivih stvari?

Na to vprašanje hočemo kratko odgovoriti. Vse živali, ki se živé od rastlinstva, so le zato, da varujejo, da se rastlinstvo preveč ne razširi in ne zatara življenja drugih stvari, ki so tudi Božje stvarce. Da orjaški sloni le v vročih krajih živé, je po vsem naravno, ker le tam, kjer solnčna gorkota in mokrota izbujate toliko rastlin iz zemlje, je treba takih velikanov, da varujejo vse stvari prevelikega razširjenja zemeljskega kinča. Pri nas bi te orjaške živali ne imele kaj živeti. V onih časih, ko še ni bil človek razširjen po svetu in ko je obilniše rastlinstvo rastlo v naših krajih, so živeli tudi v naših krajih taki požeruhi rastlinstva. Zdaj pa človek sam le predobro varuje, da ne pokrivajo gojzdi celega kraja.

Pomislimo, koliko semenskih zern osuje leto za letom ena verba, bukev, jelka ali kateri koli plevél ali trava, in vendar se ne pomnoži njih število. Res, da marsiktero zerno pade na kamen, pa bi se vendar število rastlin neizrečeno pomnožiti moglo, ako bi jih ne zaterali merčesi. —

Drugi namen merčesov je ohraniti snažnost v stvarjenji. Mertva stvar bi dolgo ne strohnela in bi dalj časa okuževala zrak, ako bi se ne naselili merčesi v njo, je ne izvertali in iz pota spravili občinstvu škodljive stvari. Položi mertvo miš pod kamen v gojzd, in gotovo jo bo zakopal v kratkem keber, ki se res smé pogrebec imenovati (Necrophorus), in bo položil va-njo svoje jajčica. Spodjedel bo namreč zemljo, da bo padla merha v napravljeno luknjo. Potem jo bo zasul s perstjo in bo položil va-njo jajčica.

Rastlinstvo zaterati v preobilni rasti in ohraniti snažnost v naravi, ste velike nalogi merčesov, ktere potrebujete pridnih rok, in vendar so stvarce, ki to delo dopernašajo, le majhine.

Kjer je tedaj pripraven prostor za življenje kaki živali, tam tudi živi. Vsi ti prikazki sledé le iz natornih potreb in uzrokujejo le natorne nasledke brez poprejšnih namenov. Natora redi na svojih persih toliko stvari, kolikor ji je mogoče brez škode drugih stvari.

Gotovo je mikavno in vredno človeškega truda, slediti

tem namenom veličanske natorne in iz njenih del se učiti zares človeško živeti in ne z zaničevanjem svojih zemeljskih soprebivavcov sebe čez vse stvari povzdigovati.

B.: Precej dolgo sem te mogel poslušati. Od marsiktere stvari, ktero si omenil, bi se mogla še pogovarjati, pa nocoj je že pozno, toraj moram iti, da mi vrat ne zaprejo. — Lahko noč, prijatelj!

A.: Z Bogom. (Dalje sledí.)

Natoroslovne drobtinice.

(Koliko je zvezd na nebu?) Nikdo jih še ni soštel — ti gotovo tudi ne, ki to vprašaš, ker res brez števila jih je. Zvezde se nam nekatere samice zdé, pa preotrimo jih skoz daljnogled; glej! kot blisk se razdelé v dvé, tri in še več samostalnih različnih zvezd. Rimska cesta se nam zdí belkasta meglica, skoz ktero semtertje kaka zvezda lesketá. Pa topo naše okó le dosti ne razloči. Rimska cesta ni meglica, so zvezde same, katerih število bi utegnilo biti kakih 20 milijonov. — Broj zvezd, vidnih po daljnogledih, je po številu se vé da poveršnejem, več tisoč milijonov. Pa koliko zvezd nam še prikrivajo vidne zvezde! koliko takih oblakov in meglic še ugledujejo zvezdarji po daljnogledih, kakor se nam zdí rimska cesta, in kdo vé, koliko jih bodo še z nova ugledali! Zares bezbrojne so trume zvezd. O mogočnost, ki je vse te trume stvarila, ki jih vse v redu ohrani!

(Svetloba in grom). Svetloba preteče v eni sekundi (to je, kolikor časa terpi en udarec počasniše žile) 41.000 milj, grom pa le 1040 čevljev. Ako tedaj našteješ med bliskom in gromom tri, je strela četertinko ure od tebe; ako našteješ šest, je pol ure itd. Ko sta grom in blisk skup, takrat smo v nevarnosti; strela je blizo nas.

(Luna). Luna dobiva svetlubo od solnca kakor zemlja naša; vendar pa je od zemlje zeló različna. Iz zemlje naše bi se dalo narediti 50 lun; toraj je luna 50krat manjša od zemlje. Zvezdarji razločijo v mesecu mnogo in mnogo gorá, ki pa presegajo visokost naših pozemeljskih hribov, čeravno so že ti po 20 do 30 tisoč čevljev visoki. Luna nima nič vode, ne rose itd., tudi nobenega vzduha (zraka). Tedaj ne bi mogla nobena pozemeljska žival v njej bivati, vsaka bi se zadušila zavolj pomanjkanja vzduha. V luni je vedno vse tiho kakor v grobu. Skušnje učé, da se širi zvuk ali glas, ropot itd. po vzduhu; in kjerkoli tega ni, se ne sliši noben zvuk, noben ropot itd. — Od nas do lune je 51 tisoč milj, in krogla zagnana iz kanone, bi doletela va-nj v kakih 23 dnéh, toda mogla bi brez vse najmanjše pomude na kaki postaji ali v kerčmi noč in dan neprenehoma leteti in vsako sekundo vsaj 600 čevljev pota prežvižgati. V solnce pa, do kterege je 20 milijonov milj iz naše zemlje, bi pripihala taka krogla v kakih 25 letih.

Morawsky Nár. List.

Serbskega jezika domovina.

Po Vuku.

Zdaj se za gotovo vé, da živijo Serbi v današnji Serbii, v Metohii, v Bosni, v Hercegovini, v Zeti, v Černigori, v Banatu, v Sremu, na desnem podunavji znad Oseka do Sentandrije, v Slavonii, v Hervatski, v Dalmaciji, v vsem jadranskem primorju gotovo od Tersta do Bojane. Zato sem od začetka rekel: za gotovo se zná, kajti naravnost se še ne vé, kako deleč segajo Serbi v Arnautski in Macedonii. Jaz sem se v Cetinji razgovarjal z dvema človekoma iz Dibre, ki sta mi pravila, da je ondi veliko serbskih sel, po katerih se govori serbski, ravno tako, kakor sta ona govorila, to je, zmed serbskega in bulgarskega, vendar bliže k serbskemu ko k pravemu bulgarskemu.

V omenjenih teh mestih utegne biti najmanj okoli 5 milijonov duš naroda, ki en jezik govori, al po veri se delí

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 14. februarija 1857.

Še nekaj o dunajski razstavi.

Svitli nadvojvoda Joan, milostljivi zavetnik naše družbe kmetijske, so nam zastran dunajske razstave predvčerašnjem prijazno pismo iz Gradca pisali in nam razodeli, kaj je slavna naša sestra, družba štajarska, o tej zadevi storila.

Povzamemo nekatere verstice iz onega pisma, da jih zvejo vsi naši kmetovavci in se ogrejejo za to razstavo tudi taki, kateri so sedaj še mlačni, čeravno imajo marsikter lep pridelk, ki je vreden, da bi se poslal na Dunaj.

Kmetijska naša družba — pravijo preblagi Gospod — se zanaša posebno na to, da ji bojo podružnice njene verlo pripomogle, da se bo moglo lepih domačih pridelkov Dunajčanom na ogled poslati *). Namen razstave je dober, in železnica bo polajšala poslanje mnogoverstnega blaga, ki ga doma pridelujemo; škoda le, da je mesec majnik manj ugoden za to kakor bi bil mesec oktober, ko imamo še pridelkov, ki jih sedaj ni. Vém, da si bojo vse naše kmetijske družbe pridno prizadevale, da bode vsaka dežela pokazala, kaj pridelala. Škoda le, da nimajo potrebnega dnarja, da bi se z dnarno pripomočjo še bolj pognala ta reč; vse tedaj, kar storiti moremo, je, da domoljube spodbadamo, naj se po svoji moči udeležijo razstave sebi in deželi v čast, pa tudi na dobiček. Treba pa je, da naše družbe skerbijo, da vsaka dežela bo imela pri razstavi na Dunaji prave možé, ki se bojo potegnili za svoje deželo. Želimo pa dalje tudi še to in prav živo želimo, da bi mogoče bilo več zvedenim kmetom iz vsake dežele takrat na Dunaj se podati in ogledavati z lastnimi očmi, kar bo živine, kmetijskih pridelkov in kmetijskega orodja iz vseh krajev cesarstva skup prišlo; zamudili ne bojo doma veliko, ker po železnici je človek v malo urah na Dunaji, pa spet nazaj; vožnja ni draga v 3. versti vozov, in v 3 ali 4 dneh se veliko dá ogledati **).

To in še več družega so svitli nadvojvoda pisali naši družbi, zraven pa, kakor smo že gori rekli, ji tudi povedali, kaj je že in kaj bo še o tej zadevi storila štajarska kmetijska družba, iz ktereга popisa povzamemo še to, kar nam je posebno všeč, da bi se listki za napise (Etiquetten) vsakega blaga, katero se bo iz Štajarskega poslalo v razstavo, enaki naredili, zakaj blago vsake dežele bo imelo svoj prostor, in lepo bi se prileglo očém, ako bi vsi napisali na enakih listih ali tablicah bili. Kaj takega bi se dalo tudi pri nas napraviti. Vém, če bi se več kmetovavcov za-nje oglasilo, da jih gosp. Blaznik napravi za malo krajcarjev, lepo natisnjenih okoli kraja; v sredo pa zapiše potem vsak s čednimi čerkami ime dežele, svoje ime in pa ime blaga. Dežela pa, iz ktere je blago, mora posebno očitno tudi odzunaj na kištah zapisana biti, da pride v razstavi na pravo mesto, kamor gré in se ne postavi kam drugam. Če želé razpostavniki gori omenjenih napisnih listov ali etiket, naj se oglasijo pri

*) Tudi naša družba pričakuje obile podpore od svojih podružnic.
**) Pač dobra misel je to! Da bi spodbodla veliko umnih mož izmed naših kmetov, katerim ni za kakih 30 ali 40 gold, da vidijo imenitno razstavo, zraven pa tudi Dunaj.

Vred.

kmetijski družbi v Ljubljani, ktera se bo potem z gosp. Blaznikom pogovorila, da jih bo kmali, lepo in dober kup naredil.

Odperto pisemce

častitim sadjorejcem na Českem.

Znano nam je, koliko silno število zajcev imate pri Vas na Českem, in če je morebiti tudi predebelo rečeno kar smo unidan brali, da je preteklo jesen na nekem lovu 15 strelcov v 2 dneh 2000 zajcev pri Vas ustrelilo, vendar le vemo, da bi na Dunaji dosti manj zajčkov pojedli, ako bi se jih iz Českega ne pripeljalo toliko.

To je eno.

Znano nam je pa tudi, da se pri Vas ne manjka sadja in sadnih drevés.

To je drugo.

Vprašamo Vas tedaj: Pri tolikem številu zajcev kaj počnete, da Vam pozimi vseh mlajših drevés ne oglojejo in pokončajo, ker že pri nas, kjer, skoraj bi rekel, lahko zajce v vsakem kraji na perste štejemo, nam ta žival toliko škodo dela. Da bi Vaši zajci pozimi ob snegu manjši požeruhi do sadnih drevés bili, ni verjeti. S čem jih tedaj obvarujete? Vam je li mogoče s slamo vse drevje ovezati, ali imate med mnogimi nasvetovanimi mazili kakošno posebno poterjeno, ktero se lahko napravi, se stanovitno drevja derži in ktero je gnjusno glodavcem?

Prosimo Vas lepo: povejte, kako je pri Vas? Morebiti nam véste kaj svetovati, za kar Vam bomo iz serca hvaležni *).

Sadjorejec krajnsk.

Od gospodarstva v natori kaj.

(Dalje.)

Temu pogovoru hočem pa še jez nekaj pristaviti, kar kaže, da veliki požeruhi rastlinstva tam živé, kjer je naj rodovitnejša zemlja in naj vlažnejše podnebje, kjer se je namreč najbolj bati, da bi se rastlinstvo preveč ne razširilo. Pri vsem tem pa se te živali ne zmenijo nič za človeka, če bi tudi po njih pojedini mogel lakote umreti, kakor tudi reka mirno dalje teče kakor poprej, čeravno je človek v nji utonil. Sledimo sedaj v naših mislih v kraje, kamor sami iti ne moremo, popotnikom, ki so priložnost imeli opazovati navade in razvade

potovajočih kobilic,

kakor nam jih je popisal Grube.

Ime kobilice izrekši mislimo nehoté na kobilo, kateri je res enmalo podobna, posebno nje butica ima konjsko podobo. Ima pa tudi dolga rožička, s kterimi tipaje čutijo nekteri merčesi, in se zato tipavnice imenujejo. Nje noge so prav za skok stvarjene. Kakor keber ima tudi kobilica štiri perutnice, kterih sprednje dve ste usnjate, zadnji se pa v pokoji ne zložujete počez skupej, ampak podolgoma. Če pogledamo kobilico, se gotovo ne bomo zavzeli preveč njeni lepoti, in spomnili se bomo ne samo nje konjske podobe, te-

*) Častitega gosp. prof. Strupi-a še posebno prosimo, naj bi zvedil to in odgovoril na vprašanje.

Vred.

muč tudi nje nenasitljive požrešnosti. Že cela nje podoba kaže roparce. Posebno so pa nje čeljusti vedno pripravljene ugrizniti. Pa tudi te roparce niso brez vse lepote, ker veliko jih je, ki imajo lepšo podobo, kakor naše rujave in zelene kobilice, ki po travi skačejo.

Ne bomo popisovali drugih kobilic, ampak samo govorili od potovajočih, ktere imajo med vsemi največji pomen za človeštvo.

Popotna kobilica (*Acrydium migratorium*) je včasih dva palca dolga, ima debelo sivo-višnjevo glavo; nje zgornje perutnici ste sivo-rumenkaste in imate rujave maroge, spodnje ste zelene, zadnji konec trupla in noge so jim rudečkaste.

Popotne kobilice so že od nekdaj strah in groza človeškemu rodu. Posebno v jutrovih deželah so velika nadloga, in velikokrat se bere, da so žugali preroki s to kaznijo judovskemu ljudstvu.

Pridervijo se kobilice iz puste Arabije čez Palestino in letijo vedno dalje proti večernim krajem, ne na desno ne na levo se obrnivši, da na zadnje na bregu srednjega morja v vodo pocepajo in poginejo. Tako okužujejo zrak njih gujijoče trupla. Znamenita je vraža Arabcev, kateri pravijo, da rōje kobilic vodi vodja, kterega imenujejo sultana. Pravijo, da je vodja-sultan nenavadno velik, da ima višnjevo, zeleno, belo in rudeče pisano podobo, da ima oči, kakor bisere, da na glavi nosi pokrivalo v vozle zavezano, kakor Arabke, nad perutnicami pa ima rese (franže), ki se blišijo kakor zlato. Njegovi dvorniki niso sicer tako lepi, pa se vendar razločijo od druge trume. Dan poprej ga napové trop njegovih dvornikov, in ko se enkrat ti prikažejo, ni več dvomiti, da bi jim ne sledila cela vojska.

Naj bolj si prizadevajo Arabci vjeti sultana kobilic. Velikega travna 1849 je vjel rod Uled Uriš po svojih mislih enega takega sultana kobilic. Po sklepu staršim so poslali dvanajst poslancov, kateri so ga nesli k morji, tam ga pa izpustili s prošnjo, naj bi ne prišel več in ne nadlegoval dežele.

Prava domovina popotnih kobilic je menda velika Tatarija, od kodar se podajo berž ko so jim zrastle perutnice, v brezštevilnih trumah v druge dežele. Poznajo jih tudi v južni Evropi; pridervile so se pa tudi že na Poljsko, v Šlezijo, Holandijo, še celo do orknejskih otokov so prišle. Da pa morejo tako deleč leteti, se dvignejo visoko v zrak, da jih veter (sapa) dalje nese; imajo pa tudi moč same precej hitro leteti. Prišle so bile 1747 in 1748 čez Moldavo in Valahijo na Nemško. Vse černo jih je bilo. Marsikteri roj je bil 4 ure dolg in več sto sežnjev širok, tako, da je bil kraj, čez kterega so letele, otamnjen tako, kakor takrat, ko solnce merkne. Leta 1828 in 1829 so privrele te roparce nad primorje črnega morja in so pokončale setev več vsem. Ljudje niso vedili kaj in kako, in so blodili od sodnega dne. Mislili so, da so maroge na perutnicah kobilic čerke in skrivnosti besede nebeske. Pa kmali jih je primorala nadloga se boriti s sovražnikom in oborožili so se z zvonci, kotli, pušami, biči, bobni in z drugo šaro, s katero so ropotali, da bi sovražnika iz polja pregnali ali da bi mu branili vsteti se. Včasih jim je šlo po volji, včasih pa ne.

Še manj kakor ropot zamorejo prenesti kobilice dim, zatorej navlečejo ljudje slame, suhega gnoja in vsega, kar veliko dima dá, in skušajo jih pregnati z več manjšimi germadami. Tako se večkrat zgodí, da se perve trope ognje ojnja, zadnje pa rijejo naprej, sferfrazo va-nj in ga pogasé, ker jih toliko va-nj pade. — Če je morje blizo, skušajo zapoditi kobilice v vodo, kar jim včasih obveljá, če je pripraven veter. Pa znamenito je, če hud veter zapodí kobilice v morje, da se ne razprostijo po vodi, ampak da padejo vse na kup, tako, da ravno tje, kjer se jih je kak milijon potopilo, se jih vsede še več in da tako le počivajo kakor na suhem otoku. Ti živi otoki, nakupičeni iz kobilic, plavajo po morji; so pa ti kupi poldrug ali dva čevlja visoki, ker se živali z nogami in z gobcem skup derže.

Če vleče veter neprenehoma od suhega na morje, mo-

rajo poginiti živali; je pa veter lahen, se pa kmali vzdignejo na verhu sedeče kobilice in leté vetru nasproti na suho nazaj. Kterim so se pa perutnice zmočile, pa skušajo plavaje se rešiti, in če se jim je po volji izšlo, se vidijo na pesku kraj morja brezkončne trume kobilic, ki otresajo in suše svoje perutnice. V deževnem vremenu težko leté, torej ostanejo pri miru na tleh in se komaj ogibujejo človeka, ki memo gré.

Po vertih jih pokončavajo, kakor je mogoče; vse kar ima roke, je pripravljeno pokončati požeruhke. Po njivah jih skušajo z valarji pomečkati. Na 10 čevljev dolgi hloď navežejo toliko ternjevih vej, kolikor je mogoče, in obložé še vse to s kamnjem. Potem vprežejo dva konja, ktera to pripravo vlačita sem ter tje po njivi, da se kobilice ne pomečkajo samo, ampak tudi raztergajo. Se vé, da ni misliti pri takih okoljšinah na žetev. Bog! če morejo rešiti soseda in prihodnje leto, ker umorjene kobilice ne morejo zaleči jaje.

Babica leže 50 do 70 jaje v luknjo, ki jo je zvertala v zemljo z nalaš zato stvarjenim svedricom, kateri kakor šilo luknjo ubode, potem pa še pritisne truplo, da se naredí dosti prostorna luknja. Jajca so bele, kakor mravlinčje in zlepljene so vse z belim ali rumenim lepom (Kitt). Te jajčne kepice leže celo jesen in čez zimo v tleh, in konec malega travna ali začetka velikega travna se izvalé mladi. Pri enem plemenu leže babica še celo 100 do 150 jaje na kamnje, na korenine ali v rušo. Če nista mraz in mokrota prevelika, se vse izležejo. Mislimo si stoterno in stoterno pomnoženje! Kaj bi bilo, ako bi ne bil dal Stvarnik tem stvarjem veselja popotovati, ko bi tedaj živele zmiraj le v enem kraju! K sreči živé kobilice le malo časa; saj je že vse mervto v sredi kimovca, ko so štirje mesci njih življenja pretekli. Babica pogine koj potem, ko je zalegla jajca. V merzlejših krajih se slabo godí tem živalim, torej se nam jih ni treba preveč bati. (Konec sledí.)

Šole na Krajskem.

Z radostjo se navdaja slednega domorodca serce, ako se ozre po svoji domovini ter vidi, kako kolikor toliko vse napreduje in kako tudi ljudske šole — prva podlaga ljudske omike — se množijo od lela do leta in dospevajo čedalje bolj svoj namen. Slušajmo, kaj nam o njih dunajski časopis „Oesterreichischer Schulbote“ govori.

V letu 1855 je bilo na Krajskem 208 katoliških ljudskih šol, in sicer: 11 glavnih — med temi 4 edino za fante, 2 edino za dekleta in 5 za obojni spol; 121 pravilno vredjenih ljudskih in 76 začasnih šol. Zmed teh je bilo 103 slovenskih, 94 slovensko-nemških in 11 nemških, s kterimi je bilo tudi sklenjenih 6 obertnijskih (*Industrieschulen*) in 108 nedeljskih šol. Od 3298 vasí, v kterih je prebivalo 56.684 za šolo ugodnih otrok, je bilo 2069 všolanih in 1229 ne všolanih. Šolo je obiskovalo 19.012 otrok. Nadzorništvo in učništvo je štelo: 21 okrajnih šolskih nadzornikov (*Schulbezirksaufseher*), 127 duhovnikov kakor krajnih šolskih nadglednikov (*Lokalschulinspektoren*), 128 katehetov, 143 učnikov, 20 podučnikov, 31 dekljskih učnic, 14 podučnic, 4 učnice obertnijsstva in 108 svetnih krajnih šolskih nadglednikov. Učiteljskih pripravnikov je bilo 18 duhovskega, 14 pa svetnega stanú.

Za razširjenje in zboljšanje šolstva se je visoko c. k. deželno vladarstvo kakor tudi slavno škofijstvo z neprestano skerblijvostjo in z najboljšim vspehom trudilo. Živ dokaz tega je, da so se leta 1855 krajske šole pomnožile za: 2 glavni, 7 pravilno vredjenih ljudskih, 15 začasnih in 24 nedeljskih šol; učništvo je na novo pridobilo: 10 učnikov in 3 podučnike; število šolarjev pa se je pomnožilo za 2384; vsakdanjih in 1218 nedeljskih. Novih šolskih poslopij se je osnovalo 10.

Iz vsega tega se vidi krepko napredovanje šolstva na Krajskem.

Ako se priličite leti 1850 in 1855, se vidi, da je bilo

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. februarija 1857.

Gospodarske skušnje.

(S katranom — Mineraltheer — ni vselej varno drevés mazati.) Veliki vertnar Lukaspíše v „Mon. f. Pom.“ sledeče: „Pred 10 leti sem priporočal, da za velike drevesne rane ni boljšega pripomočka jih zaceliti kakor je kolomáz (šmir); tudi zoper njih smoliko in raka je kaj dober, ako se pametno rabi. Kakor pa se dobro prileže ranam, tako škodljiv je, ako se skorja drevés, zlasti mladih, ž njim namaže, da bi jih zajic ne glodal ali pa metulji gosencne zalege va-njo ne položili. Posebno škodljiv je pa katran (Mineraltheer). Sadjorejec Deuringer pravi takole: „V več vertnarskih bukvah sem bral, naj se, da zajic ne objeda drevja, deblo odspodaj kake 3 do 4 čevlje visoko s katranom namaže. Ker mi je zajic lansko zimo veliko škodo delal, sem jih letošnjo pomlad (1856) vse namazal s katranom. Kaj slabo sem jo opravil: vse mlajše, leta 1854 vsajene drevesa, ki sem jih tako namazal, so mi čez 3 mesce konec vzele. Kakor deleč je mazilo seglo, je skorja črna, in še celó les pod njo je rujav in sožgan. Starim drevesom pa ni škodoval, in ranam starih drevés, ki so bile ž njim zamazane, je pa še celó dobro teknil. Naj si te moje skušnje dobro zapomnijo vsi sadjorejci“.

(Dober sad le iz dobrega semena). Sila napčno je — pravi francozki kmetovavec Joigeneaux — ako gospodarji mislijo, da za seme je najdrobnejši, in če tudi pokvečeni krompir dober. Bom pa dva taka krompirja v eno luknjo vergel, si misli marsikter kmetovavec. Kako napčno je to! Kakor da bi iz dveh ničel moglo kaj biti! — Imenovani kmetovavec je sto in sto skušinj naredil s krompirjem in pri teh — pravi — tako za gotovo zvedil kakor je amen v Očenašu, da za seme je popolnoma zrel, lepo izrašen in okoli 2 pavca debel krompir najbolji.

(Da pomladanski mraz ne škoduje marelicam in breskvam). Znano je, da prva pomladanska toplota obudi marelice in breskve k cvetju; ker pa potem še večkrat mraz pritisne, posmodi njih nježno cvetje in vse veselje sadjorejcevo pokončá eno noč. Kadar so marelice in breskve v cvetji, ne pomaga vse nič. Gotova pomoč pa je, da sadjorejec zakasnuje cvetje. To se pa dá s tem storiti, da se okoli korenin tega drevjiča položi snega ali ledú, in da se drevesa, posebno tiste, ki stojé poleg zida, obvarujejo o prvi gorki pomlad močnih solnčnih žarkov. Ako se na to vižo zakasne cvetje, kar je prav lahko, se otmé tudi pomladanske pozeblin. Dozorel bo sad še zmiraj lahko, če se je cvetje tudi zakasnilo. Letos se nam snega in ledú ne manjka, da si ga kjerkoli lahko prihranimo za to pomoč.

Za domače potrebe kaj.

(Šurke ali grile v hišah pokončati), svetuje „Ill. landw. Dorfz.“, naj se ponoči v take kraje zaprejo nekatere race. Race kaj rade jedó šurke in vsakega vjamejo berž ko se prikaže. Je na to vižo ta merčes pokončan, je pa treba poiskati vse luknje in razpoke po zidovji in jih

dobro zamazati; zato je pa iz 2 delov apnain 1 dela svinčene gladine (Bleiglätte) napravljena mavta najbolja, kateri se pridene še toliko firneža, kolikor ga je potreba, da se naredí mavta kakor testo.

(Mlinski kamni, s kterimi se turšični storži melejo), se dobé pri gosp. Francu Šranku v Ptuj (Pettau) na Štajarskem, po 2 fl. 30 kr. vsak pavec visokosti.

Spet nekaj zastran mlina na sapo.

V 25. listu lanskih „Novic“ neki gospod F. J. spoznava, kako važna stvar bi bili mlini na sapo za Notranjsko in sosebno za hribovce. On tudi nekoliko svoje misli zastran zunajne naprave takih mlinov razodeva, da bi se namreč ne vertili celi mlini, temveč le veterница po sapi obračala, kar je gotovo pametno. Nekako šembrano če meni preveč zabavlja, drugač bi jez prvo poskušnjo z mlinom na sapo tako počel, da bi mu mogla služiti vsaka sapa, naj vleče od ktere strani si bodi. Po mojih mislih bi moglo sapno vreteno v kroglem ozidji, kamor bi vsaki sapi pot odperla bila, navpik kot rasteče drevó stati. Zid naj bi se obdal s terdnim oklepom, kjer bi okrogla streha stala. Med oklepom in streho bi molele lopate ali veternice sapnega vretena, na ktere bi sapa pritiskaje vreteno vertila. Med oklepom in streho okrog vretena bi mogel opas ali obod biti, ki bi se dal po vdobljenem tiru zidnega oklepa in podstrešja po potrebi okrog zasukati.

Pri takih mlinih bi moglo tudi biti kazalo za sapo, ktero bi razodevalo: od ktere strani je največja moč sape, in tje bi se mogla obračati tista stran oboda, ki se dá odpreti, ter se ena polovica oboda naprej pod drugo potisniti in se sapa na lopate, kjer se polovica vretena odkrije, spuštati. Ako bi pa sapa na lopate prehudo pritiskala, bi treba bilo obod, kjer se je bil odperl, nekoliko naprej potegniti; kadar bi se pa hotel mlin ustaviti, bi se mogel obod bolj naprej potegniti, da se zopet z drugo polovico sklene in celo vreteno zakrije.

Koliko čevljev bi mogel obseg sapnega vretena imeti, bi se moglo iz skušnje zvediti.

Da bi leseni stebri med streho in zidom zavolj debelosti nekterikrat sape ne ooverali, bi se lahko tudi železni stebri postavili namesto lesenih.

Naprava takega mlina, ker bi berž ko ne nekaj skušinj spodletelo, bi utegnila potroške pomnožiti, zatorej se tudi vsakteri, ki mlin zares potrebuje, ne more s takimi poskušnjami ukvarjati. Take dela zamorejo le združene moči ali premožniši ljudjé, ki jih ljubezen do domovine vlada, v resnični prid svojih bližnjih izpeljati.

Da je pa te baže mlin doveršen in da se njegova koristnost očitno razodene, se bo že dosti posnemovavcov našlo, ki se bodo te naprave radi in z veseljem poprijeli in morda tudi brez velikih stroškov. Križnogorski.

Od gospodarstva v natori kaj.

(Konec.)

Kobilice ne letajo samo podnevi, ampak tudi ponoči, posebno če luna svitlo sveti in če ni prehladno. Al po

polnoči jih še niso vidili, — slišali, hočem reči. Delajo namreč zavolj svoje tolike množice s perutnicami toliki šum, da je slišati kakor veršenje vetra skoz jagujeda ali topole. Včasih leté tudi vetru nasproti, akoravno ne naravnost, ampak napošev. Zjutraj se vzdignejo še le ob osmih ali devetih od tal, ko se je že posušila rosa na travi in na njih perutnicah. Leteči roj ima podolgasto podobo, pa v vsakem trenutku se mu pridružujejo novi roji ali se pa tū ali tam kak trop odloči in spet združi. Večja derhal vendar ostane vedno skup, in še celó zaostali se počasi jim pridružijo.

Kjer so kobilice kosile in počivale, je polje razdelano kakor po vojski. Kadar se grizejo med sabo zavolj paše in ako niso preveč lahno cepale ena na drugo na tla, se pohabijo mnogim perutnice ali se ranijo kak drugače ali pa poteptane celó od svojih tovaršic obležé. Pozneje prišlim ne ostane veliko več, in te pomulijo le še to, kar je unim ostalo. Nazadnje ko ni več listja, se pa spravijo še nad veje. Še celó zgornji končki mehkih korenin zginejo pred njimi in sicer prav hitro kakor vse. Travo pomulijo tako dobro, da je za njimi vse černo in da se ne vidi, kje da je rastla. Posebno dobro jim diši turšica, in čudno je viditi, kako brijejo njivo, da je kmali ni viditi. Koj posedejo roparce velike zelene turšične peresa in začnejo svojo pojedino. Koj je list luknjast čez in čez, in čez trenutek ga ni več. Kobilice pocepajo na tla in lezejo spet nazaj po stebelu ena čez drugo tako, da se vse tare. Kmalni tudi stebela več.

Tū ne pomaga nič. Naj letajo vkup ljudjé in naj jih skušajo poditi kakor koli — vse zastonj, ker na vrat na nos pokončajo požeruhinje vse. V malo minutah se turšične stebela, njiva za njivo, pogreznujejo na tla s kobilicami vred. Več sto jih sferči v zrak vsakokrat, ko pade kako steblo, in na vsakem peresu se začne škripanje in hrustanje. Če je turšica bila že malo dozorila, še ostane kmetu sem ter tje kak štor; če je pa bila še zelena, gré pa vse pod zlo. Če priletí roj na kak vert, so kmali mladike drevés in germov brez lubja. Od požeruhinj obložene veje se pripogujejo k tlam. Njih hrustanje, škripanje veršenje in brisanje brezštevilnih perutnic se tako sliši, kakor šum v delavnišnici, kjer sekajo, vertajo, steržejo in druge tesarske dela opravljajo. Ko so kobilice stran letele, se komaj pozná več, kje je bil vert.

Akoravno so kobilice tako požrešne, se vendar volku enake dolgo časa lahko postijo. Zaperli so enkrat tri kobilice v prazno steklenico, in niso jim dali 11 dni nič jesti. Ko je enajsti dan ravno drugi roj memo letel, so jih spustili; bile so zdrave vse in niso šle na tla jest iskat, ampak letele so koj v zrak k svojim tovaršicam in ž njimi v ptuje dežele.

Rusi imajo prav, ki pravijo: Kobilica ima zobé, kakor kohila, lakot kakor volk in prebavljivost kakor ne vém kdo.

Kobilice so kakor potresi in viharji človeku sovražne natorne moči, pa so vendar v Božji roki, in kdo bi hotel dvomiti, da niso kakor viharji vendarle občinstvu v prid? Saj pripoveduje tudi sveto pismo, da niso bili z njimi samo Egipčani kaznovani, ampak da so smeli tudi Izraeljci več njih plemen kakor čisto jed vživati (3. Mos. 11. 22.) Janez Kerstnik je živel od kobilic in divje sterdi. Eno pleme kobilic jedó tudi v jutrovih deželah, včasih zavolj potrebe, včasih iz sladkosnednosti. Odtergajo jim perutnice in sprednje noge, posušé jih na solncu, potem jih zmelejo in pečejo kruh iz njih. Kadar prileté kobilice v severni del Afrike, posebno v Maroko, je živež koj bolji kup, ker ga je toliko priletelo po zraku. Hotentoti v južni Afriki kuhajo iz njih juho, in kakor pravijo, se po nji dobro odebelijo. Odrašen človek je v stanu 200 kobilic na enkrat pozobati. Dober tek!

Tušek.

Serbskega jezika domovina.

(Konec.)

Samo v Avstrii, zlasti pa na Madjarskem, imajo Serbi višo klaso ali gospôdo, ki se loči ne samo od kmeta, ampak tudi med sabo. Največa so jim gospôda vladiki, ki so se dozdej po madjarskih postavah tudi cesarja slabo bali. Za vladiki so vlastelini in plemenitaži, ki so po madjarskih postavah od ostalega naroda tako deleč kakor nebo od zemlje. Med mestnjani so purgeri (Bürger), kateri se ne ločijo samo od kmeta, temuč tudi od drugih mestnjanov, kakor so se razlikovali Dubrovaški polčani. Izmed plemenitšev so tudi teh mestnjanov doktori, pravniki, duhovniki, učniki in selskih občin pisarji.

Treba da viša klasa v narodu svoj jezik lepše in čisteje govori, da je od naroda učeneja, modreja, uljudneja, skladneja in rodoljubneja, kajti ona plemenita in čista ljubezen do naroda, po kateri človek raji ima narod in njegovo korist in slavo ko sebe in svoje življenje, od ktere so Gerki in Rimljani zapustili lepe izgledé, ne rodi se s človekom, nego se dobiva po nauku in odkoži (izreji); ali pri naši viši klasi je to vse narobe. Res da so mnogi od gospôde naše naučili se in imajo marsiktere vednosti, ki jih prosti narod nima; al oni so tega večidel učili se kot kakega rokodela, ki je mnogemu umu in sercu več škode ko hasni storilo; v ostalem pa so oni poleg Nemcov in Madjarov se oholili in se potujili od svojega naroda in njegovih navad (običajev). Zraven tujih jezikov, v katerih se naukov učijo, v katerih službene opravila obavljajo in v družtvih se razgovarjajo, pozabili so serbski tudi misliti, in njih jezik, čigar sladosti in bogastva oni več ne poznajo, se jim vidi prost in reven, zato so ga popačili in ga pačijo še vedno. Da so pa uni, kateri se niso omikali v velikih šolah, z gospôdo pali v enake grehe zoper svoj narod, je kriva njih posnema rečene gospôde, in svoj razum davši kakor v najem gospôdi gledajo več, kdo kaj dela in govori, kakor kaj in kako dela in govori.

Našim častnikom po granici se laglje zanesti more, da so tako malo marali za svoj narod, zakaj oni so deržavni služabniki, ki so danes tukaj, jutri pa Bog vé kje; zraven tega so pa še opazovali, da je njih napredku na poti to, da so Serbi; torej so nekteri, karaje svoje podložne brate, gledali Nemcom ustreči, in to je bilo krivo, da so naši ljudje v svojem mestu raji imeli častnika ktereга koli naroda kakor Serbljana.

Jaz ne dém, da so vsi zmed naše gospôde in mestnjanov taki, ampak rad priznavam, da je tudi takovih, kateri mislijo, kakor je treba; al tako malo jih je, da se proti unim drugim tudi malo pokazati smejo. Pogostoma se v obče nahaja, da, kolikor je kateri bogateji in od naroda različnej, toliko je on tudi v ostalem vsem od naroda dalje. Tako so od vseh teh majstori in tergovci (zlasti manji) najbliže naroda, in tudi marajo največ za-nj in za njegovo korist in slavo. Čudno je, da tudi uni od naše gospôde, ki so narod ljubili in mu dobro činiti želeli, večidel niso vedili, kako, ampak so delali zoper svoje želje in namere. Jez mislim, da tega drugo ni krivo, kakor to, ker jim nauk ni zasajen v zdravi narodni razum, marveč so ga z nauki zmotili in zapustili, pravih naukov pa si niso prisvojili. Zato se umotvorom naroda našega vsa učena Evropa čudi, in zavolj njih naš narod slavi in hvali; umotvori pa naših učnih ljudi so večidel taki, da se jim vsak, kdor jih pozna, smejeti mora in miluje narod, da nima proti sebi bolj učnih ljudi. Pa še zraven vsega tega naša viša klasa misli in govori, da je ona proti evropskim narodom uprav kakor je treba, prosti narod pa da je zaostal in da ne veljá, in da ga je ona Bog vé kako na modrosti prekosila! Tako na pr. Lucijan Mušicki v „Glasu narodoljubca“ leta 1819 pravi:

„Svet hvali višu klasu našeg roda,
Alj na prosto baca sram“.